

Κ. Δ. ΤΣΑΓΓΑΛΑ

Η ΑΣΤΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΖΩΔΙΟΛΟΓΙΩΝ ΚΑΙ ΩΡΟΣΚΟΠΙΩΝ

Ἡ ἀστρολογικὴ παράδοση μπορεῖ νὰ διακριθεῖ γενικὰ σὲ δυὸ κατηγορίες: α') στὴ γραπτὴ λόγια ἢ ἡμιλόγια* καὶ β') στὴν προφορικὴ (μνημονικὴ), καθαρὰ λαϊκὴ ἀστρολογικὴ παράδοση. Τὴν πρώτη βρῖσκουμε σὲ ἀστρολογικὰ χειρόγραφα, ὅπως εἶναι π.χ. οἱ ἀστρολογικοὶ κώδικες, ποὺ ἔχουν δημοσιευτεῖ στὸν *Catalogus Codicum Astrologorum Graecorum* (CCAG.)¹, καθὼς καὶ σὲ ἄλλα μαγικὰ βιβλία (μαγικοὺς παπύρους καὶ κυρίως σολομωνικῆς), ὅπου ὑπάρχουν ἀρκετὰ ἀστρολογικὰ στοιχεῖα. Ἄλλωστε γιὰ τὶς μαγικὲς πράξεις ἀπαιτοῦνται ἀστρολογικὲς προϋποθέσεις καὶ γι' αὐτὸ ὁ μάγος πρέπει νὰ ἔχει καὶ ἀστρολογικὲς γνώσεις. Σύμφωνα μάλιστα μὲ μιὰ μαγικὴ συνταγὴ τοῦ *Codex Harleianus* 5596, F. 18v, μὲ τίτλο: «*Ἀρχὴ τῆς ἀποτελεσματικῆς πραγματείας τῆς συνάξεως <καὶ> ἐπαγωγῆς τῶν πνευμάτων*», ἡ ὁποία ἔχει μορφή ἐπιστολῆς (τοῦ Σολομώντα πρὸς τὸ γιὸ του Ροβοάμ), οἱ πρῶτες γνώσεις ποὺ χρειάζονται στὸ μάγο εἶναι οἱ ἀστρολογικῆς². Γι' αὐτὸ ἄλλωστε στὰ σχετικὰ χειρόγραφα βρῖσκουμε μαζὶ μὲ τὶς μαγικὲς συνταγὰς καὶ ἀστρολογικὰ κείμενα³,

* Σ' αὐτὴ ἀνήκει καὶ τὸ ζωδιολόγιο ποὺ δημοσιεύεται πρὸς τὸ πάνω (σ. 76-84) ἀπὸ τὴν καθηγῆτρια κ. Ἐλένη Κακουλίδη - Πάνου.

1. τ. I-XII, Bruxellis 1898-1953. Ἐκδόσεις ἀστρολογικῶν κειμένων ὑπάρχουν καὶ ἄλλες, ποὺ ἔγιναν μάλιστα τὶς τελευταῖες δεκαετίες. Βλ. H. Hunger, *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner*, München 1978, Bd 2, σ. 233.

2. «*Πρῶτον μὲν χρὴ εἰδέναι τὰς ὥρας τὰς ἀστρονομικὰς τῆς τέχνης ταύτης, δηλαδὴ πότε κυριεῖ ἐκαστος τῶν πλανητῶν καὶ ποίας ἡμέρας καὶ ποίας ὥρας ἔτι τε τὰς χάριτας καὶ τὰς δυνάμεις ἃς ἐκαστος τῶν πλανητῶν ἔχει, ἔτι τε τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ καὶ τοὺς δαίμονας, ἔτι τε τοὺς οἴκους τῶν ζωδίων αὐτῶν, ὡσαύτως τὰ τε θυμιάματα αὐτῶν ἐκάστου τούτων καὶ τὰ σημεῖα καὶ τὰ σφραγίδας αὐτῶν ἐκθήσομεν...*». *Anecdota Atheniensia*, ἔκδ. A. Delatte (Bibliothèque de la Faculté de Philosophie et Lettres de l' Université de Liège), Liège et Paris 1927, t. I, σ. 397, 8-14.

3. Πρβλ. στὸν *Cod. Harleianus* 5596 τοῦ 15ου αἰ., F. 3v κέ., δημοσ. στὰ A.A. (= *Anecdota Atheniensia*), t. I, σ. 392 κέ. Πρόκειται γιὰ ἀστρολογικὴ κληρομαντεία, ἐνῶ ἀκολουθεῖ (F. 6v, στὰ A.A. σ. 396, 10 κέ.) μαγικὴ συνταγὴ: «*εἰς ἀφανότητα*». Πρβλ. ἀκόμα στὸν ἴδιο κώδικα F. 18v κέ., ὅπ., σ. 397 κέ. Βλ. καὶ σημ. 2 πρὸς τὸ πάνω. Ἄλλωστε καὶ στὸ ἀστρολ. κείμενο ποὺ δημοσιεύεται πρὸς τὸ πάνω (σ. 76-84) ὑπάρχει ἀναφορὰ στὴ μαγεία καὶ

πράγμα που δείχνει τις στενές σχέσεις μαγείας - αστρολογίας¹.

Αυτή όμως ή λόγια γραπτή αστρολογική παράδοση (που μέρος τῶν διδασκαλιῶν της ἀποδίδεται σέ ὀρισμένα ἱστορικά ἢ μὴ πρόσωπα)² δὲν ἦταν οὔτε κατανοητὴ οὔτε εὐπρόσιτη στοῦ λαοῦ. Τὰ μαγικά-αστρολογικά βιβλία κυκλοφοροῦσαν σὲ χειρόγραφα κρυφὰ λόγω τῶν διώξεων τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας³ καὶ δὲν ἀπευθύνονταν σὲ ἀδαεῖς καὶ ἀρχάριους. Τὰ βιβλία αὐτὰ προϋποθέτουν συχνὰ γιὰ τὴν κατανόηση καὶ ἐφαρμογὴ τῶν αστρολογικῶν συνταγῶν τους μαθηματικὲς καὶ ἄλλες γνώσεις, πού δὲν τῖς εἶχε ὁ καθένας⁴. Ἄλλωστε σπουδαῖοι σοφοὶ τοῦ Μεσαίωνα διδάσκονταν τὴν αστρολογία σὲ ἔδρες παλιῶν πανεπιστημίων καὶ δὲν ὑπῆρχε σχεδὸν κανένας ἀστρονόμος πρὶν ἀπὸ τὸ Διαφωτισμὸ πού νὰ μὴν ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴν αστρολογία. Ἀκόμα κι ὁ περίφημος Κέπλερ ἔγραψε αστρολογικὲς πραγματεῖες⁵. Οἱ αστρολογικὲς σπουδὲς ἀπαιτοῦσαν μάλιστα ὄχι μόνον μαθηματικὲς γνώσεις, ἀλλὰ καὶ καλὴ γνώση ξένων γλωσσῶν γιὰ τὴν κατανόηση αστρολογικῶν κειμένων στοῦ πρωτότυπο⁶. Ὑπῆρχαν ὡστόσο καὶ ἡμιλόγοι αστρολόγοι καὶ ἄλλοι μὲ πολὺ περιορισμένες γραμματικὲς γνώσεις, πού χρησιμοποιοῦσαν ἢ ἀντέγραφαν — ὅπως π.χ. ὀρισμένοι μοναχοὶ — τὰ αστρολογικὰ κείμενα, ἀν κρῖνουμε ἀπὸ τὰ πολλὰ γλωσσικὰ καὶ

σὲ στοιχεῖα της. Πρβλ. «μαγείαν πάθη» ἢ «φαρμακείαν πάθη», (βλ. F. 151, 11. 152v, 7. 145v, 11-12 κ.ά.), καθὼς καὶ: «φυλακτήριον ἀς φορῆ, ἵνα μὴ κινδυνεύσῃ» (F. 148, 11-12), φράσεις πού ἐπαναλαμβάνονται στερεότυπα.

1. Συνῦπαρξή αστρολογικῶν κειμένων μὲ μαγικὲς συνταγές, ἀλλὰ καὶ μὲ γιατροσόφια, ὁδηγίες γιὰ χρήσεις καὶ ιδιότητες λίθων κλπ. χαρακτηρίζει καὶ τὰ τέσσερα χειρόγραφα βιβλία σὲ караμανλίδικη γραφῆ (τούρκικη γλώσσα, ἑλληνικὰ γράμματα) μὲ ὀρισμένα κείμενα στὴν ἑλληνικὴ, πού ἀνακάλυψα τὸ 1977 στοῦ ἀρχεῖο προφυγικῆς οἰκογένειας στὴ Θεσσαλονίκη. Ἀνήκουν σὲ Ἑλληνα ἀστρολόγο-μάγο (ἔζησε στὰ τέλη τοῦ 18ου - ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰ.) ἀπὸ τὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας. Οἱ ἀπόγονοί του πρόσφυγες τὰ ἔφεραν μαζί τους στὴ Θεσσαλονίκη.

2. Πρβλ. Cod. Neap. 19, II. C. 33 τοῦ 15ου αἰ., F. 430v (στον CCAG. t. IV, σ. 152, 24 κέ. α' *Ἐκ τῆς Ἡλιοδώρου ἀστρονομικῆς διδασκαλίας περὶ δεκανῶν καὶ ζωδίων*).

3. Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία καταπολέμησε τὴν αστρολογία. Βλ. R e g i n o v o n P r ü n, Libri duo de Synodalibus Causis et de Disciplinis Ecclesiasticis, hrsg. von F. Wassersleben, Leipzig 1840, (Ndr. Graz 1964), σ. 356: «De observatione mensium et dierum». Συχνὰ ὅμως τὴν ἀνεχόταν, ἔσο οἱ ἀστρολόγοι διέδιδαν τῖς θεωρίες τους κάπως μυστικά, χωρὶς νὰ προκαλοῦν τὴν Ἐκκλησία. Βλ. H a n s B i e d e r m a n n, Handlexikon der magischen Künste, München/Zürich 1976, λ. Astrologie, σ. 49. Ἐπίσης Κ. Δ. Τ σ α γ γ α λ ᾶ, Τὸ ἀνακάλυμμα νεκρῶν καὶ ζωντανῶν στὰ νεοελληνικὰ ὕδρομαντικά καὶ κατοπτρομαντικά ἔθιμα, Γιάννενα 1977, σ. 305-306, σημ. 19. Πρβλ. καὶ σ. 266. Πρβλ. ἐπίσης καὶ H u n g e r, ὅ.π., σ. 233 καὶ 235.

4. Βλ. K u r t S e l i g m a n n, Das Weltreich der Magie, Stuttgart 1958, σ. 291.

5. Βλ. B i e d e r m a n n, ὅ.π., λ. Astronomus, σ. 51, καὶ λ. Kep(p)ler, σ. 179-181.

6. Βλ. S e l i g m a n n, ὅ.π., σ. 291.

ὀρθογραφικὰ λάθη ποὺ ὑπάρχουν κυρίως στὶς μεταφράσεις ἢ διασκευές ἀρχαιότερων ἀστρολογικῶν κειμένων¹.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ σωζόμενα σήμερα ἀστρολογικὰ βιβλία ἀνήκουν, ὅπως ἄλλωστε καὶ οἱ σολομωνικές², στὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὸν 15ο ὡς καὶ τὸν 19ο αἰ. Ὁ παλιότερος ὅμως ἀστρολογικὸς κώδικας εἶναι τοῦ 13ου αἰ.³ Ὡστόσο οἱ σολομωνικές, ποὺ, ὅπως παρατηρήσαμε, περιέχουν ἀρκετὰ ἀστρολογικὰ κείμενα, προϋποθέτουν, κατὰ τὴν παρατήρηση τοῦ Ν. Πολίτη, καλιότερα πρότυπα βυζαντινὰ καὶ μάλιστα βυζαντινές διασκευές μαγικῶν παπύρων, οἱ ὁποῖες δὲ μᾶς σώθηκαν⁴. Εἶναι ἀκόμα βέβαιο ὅτι τὰ σωζόμενα ἀστρολογικὰ κείμενα εἶναι ἐπηρεασμένα — τὸ ἴδιο φυσικὰ ἔσχυε καὶ γιὰ τὰ βυζαντινὰ — ἀπὸ διδασκαλίες ἀστρολόγων τῆς Ἀνατολῆς (Βαβυλωνίων, Περσῶν, Αἰγυπτίων κλπ.) — ὀρισμένοι μάλιστα ἀνατολίτες ἀστρολόγοι εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στὰ μεγάλα κέντρα τοῦ Βυζαντίου — τῶν ὁποίων τὰ συγγράμματα μεταφράζονταν καὶ στὰ ἑλληνικά⁵. Ἐνα ἄλλο πρόβλημα, ποὺ δὲ θὰ μᾶς ἀπασχολήσει ἐδῶ, εἶναι καὶ ἡ σχέση τῶν ἀστρολογικῶν κειμένων τοῦ θέματός μας μὲ ἀνάλογα κείμενα τῆς Δύσης⁶.

1. Μιὰ τέτοια μετάφραση εἶναι π.χ. ὁ Cod. Athen. 1275 τοῦ 19ου αἰ., ὅπως καὶ ὁ Cod. Athen. 1274, γραμμένος ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι. Ὁ τελευταῖος ἔχει τὴν ἐξῆς ἐνδιαφέρουσα σημείωση: «... μεταφρασθήσα εἰς το ἀπλοῦν ὑπὸ τοῦ ἀμαθοῦς καὶ ελαχίστου ταπεινοῦ γεωπνευματικοῦ Χατζῆ Γερασίμου ἐν τῇ μόνῃ Δουσίῳ ἐπὶ τῷ σωτήριον ἔτος 1862 Ἰανου. 25 ετελειωθη». (βλ. CCAG. t. X, σ. 23).

2. Βλ. Κ. Δ. Τσαγγαλᾶ, ὅ.π., σ. 295, καθὼς καὶ σ. 304-305, σημ. 11 καὶ 15.

3. Πρόκειται γιὰ τὸν Cod. Matrit. gr. 4847. Βλ. H u n g e r, ὅ.π., σ. 238.

4. Πρβλ. καὶ Ν. Πολίτη, Παλαιογραφικὴ σταχυολογία ἐκ τῶν μαγικῶν βιβλίων. Byzant. Zeitschrift 1 (1892), σ. 555-556. Γιὰ τὴν ἀστρολ. παράδοση στὸ Βυζάντιο βλ. H u n g e r, ὅ.π., σ. 221-260. Βλ. ἀκόμα καὶ Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, I. 2 (1948), σ. 136 κέ.

5. Τέτοια μετάφραση εἶναι π.χ. τὸ κείμενο τοῦ Cod. Venetus. (Βλ. excerpta ex codice 5 (Marc. CCCXXIV) στὸν CCAG. t. II, Bruxellis 1900, σ. 123) μὲ τίτλο: «Περὶ σχημάτων πάντων τῶν ἀστέρων, καθὼς εἶπον Μασήρης ὁ Πέρσης καὶ Μουχαμάτης ὁ Παλιχώτης» μετῆρέθη ὁ ἐκ τῆς τῶν Περσῶν διαλέκτου», καθὼς καὶ ἓνα ἄλλο (ὅ.π., σ. 122) μὲ τίτλο: «Εἰσαγωγή καὶ θεμέλιον εἰς τὴν ἀστρολογίαν ποίημα Ἀχμάτου τοῦ Πέρσου». Πρβλ. καὶ «Προοίμιον εἰς τὴν ἀστρολογίαν ἐκ τοῦ πρώτου λόγου τῶν Περσῶν» (ὅ.π., σ. 122). Πρβλ. ἀκόμα ὅ.π., t. V, II (ἀπὸ τὸν Cod. Vatic. 15), σ. 131: «Θεμέλιος τῆς ἀστρονομικῆς τέχνης κατὰ Χαλδαίους δόξαν» καὶ ὅ.π., t. V, III (1910), σ. 98: Excerpta ex secundo libro Zahelis Judaei, κ.ά. Πρβλ. καὶ H u n g e r, ὅ.π., σ. 252. Γενικὰ γιὰ τὶς ἀνατολίτικες αὐτὲς ἐπιδράσεις στὴν ἑλλην. ἀστρολ. παράδοση βλ. καὶ Κ. Δ. Τσαγγαλᾶ, Λαογραφία. Λαϊκὴ λατρεία. Μέρος Β': Μαγεία, Γιάννινα 1980, σ. 80-81. Πρβλ. ἀκόμα ὅ.π., σ. 79.

6. Σὲ ἀνέκδοτο κείμενο τοῦ ἴδιου χειρογράφου (ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ τὸ δημοσιευμένο πρὸ πάνω, σ. 76-84, ζωδιολόγιο τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βιέννης, γραμμένο, νομίζω, ἀπὸ

Οί μαγικοί πάπυροι, διανθισμένοι κι αυτοί με άστρολογικά στοιχεία, αφήνουν κυρίως στο χρονικό διάστημα μεταξύ 3ου και 5ου ή 6ου αι. μ.Χ.¹

Σύμφωνα με τις άστρολογικές θεωρίες ή θέση τών ούράνιων σωμάτων (Konstellation) στο στερέωμα κατά τη γέννηση ενός ανθρώπου καθορίζει άποφασιστικά τó χαρακτήρα και τó μέλλον του, τις άσθένειες πού θά τόν καταβάλλουν, τις έπιτυχίες και άποτυχίες και γενικά τήν τύχη του². Μεγάλη σημασία έχει τó ζώδιο όπου άνήκει ó καθέννας. ('Εδω έχουν τήν αρχή τους τά διάφορα ζωδιολόγια, όπως αυτό πού δημοσιεύεται πιό πάνω³). 'Η μοίρα τού ανθρώπου, σύμφωνα με άστρολογικές θεωρίες, όρίζεται τήν ώρα τής γέννησής του από τó ζώδιο, τόν πλανήτη και τó δεκανό⁴ τού ζωδίου στόν όποιον βρίσκεται

άλλο χέρι, σημειώνονται τά έξής ενδιαφέροντα: (F. 142, 1-2): «Μέθοδος και λέξεις τού φιλοσόφου και σοφωτάτου Πυθαγόρου περί τού εδρίσκει εν τά μέλλοντα τής τύχης...» και πιό κάτω (F. 142,5-6): «... τήν όποιαν λέξιν και μέθοδον έκαμέν την φράγκικα και εσταμπάρα την εις τήν Βενετίαν...». "Αν όμως αυτά ισχύουν και για τó δημοσιευμένο ζωδιολόγιο δέ μπορούμε νά συμπεράνουμε με βεβαιότητα. Γιατί, και σέ περίπτωση πού τó κείμενο όφείλεται στόν ίδιο αντιγραφέα-διασκευαστή, τίποτε δέν άποκλείει νά έχει αυτό διαφορετική πηγή από ό,τι ή «Μέθοδος και λέξεις...». 'Ενδέχεται ó αντιγραφέας ή μεταφραστής νά συνέλεξε και διασκεύασε έρανίσματα όχι μόνο με διαφορετικά θέματα (άριθμομαντείες, βροντολογία και σεισμολόγια, ζωδιολόγια κλπ.), όπως είναι τά θέματα τού χειρογράφου στο όποιο άνήκει και τó ζωδιολόγιο μας, αλλά και από διαφορετικές πηγές (βυζαντινά ή δυτικά πρότυπα κλπ.) ανάλογα με τά ενδιαφέροντα και τις γνώσεις του. "Αλλωστε τó χειρόγραφο, όπου είναι ένταγμένο τó ζωδιολόγιο, περιέχει έρανίσματα, άνάμεσα στα όποια και πολλά έργα τής κρητικής λογοτεχνίας. (Βλ. 'Ελένη Κ ακο υ λ ί δ η - Π ά ν ο υ, 'Ο γεννηθείς νεώτερος εν καιρώ ζωδίου..., σ. 86 πιό πάνω). 'Επομένως τó ότι ή «Μέθοδος και λέξεις...» τυπώθηκε στή Βενετία δέ σημαίνει άναγκαστικά ότι και τó ζωδιολόγιο πού ακολουθεί είναι όπως σήδηποτε διασκευή και μετάφραση κάποιου δυτικού κειμένου, χωρίς όμως αυτό νά άποκλείεται. 'Η καθηγγήτρια κ. 'Ελένη Κακουλίδη - Πάνου έπισημαίνει ώστόσο και όρισμένους ρηματικούς και άλλους τύπους, πού τήν οδηγούν στην ύπόθεση για πιθανή προέλευση (ή επίδραση;) τού κειμένου από κάποιο άνάλογο δυτικό. (Βλ. ό.π., σ. 86). Τó πρόβλημα βέβαια θά μπορούσε νά λυθεί όριστικά μόνο, αν σωζόταν τó κείμενο πού διασκευάστηκε ή μεταφράστηκε.

1. Βλ. και Κ. Δ. Τσαγγαλά, Τό άνακάλημα νεκρών κλπ., σ. 295.

2. Οί θεωρίες αυτές στηρίζονται σέ μιá γενικότερη άστρολογική πίστη, πού βρίσκουμε και στην προφορική άστρολ. παράδοση — γι' αυτή θά γίνει λόγος παρακάτω — και στην γραπτή, για επίδραση τών ούράνιων σωμάτων επάνω στή γή. "Έτσι κατά τόν Cod. Angelicus 16 (E 16 Sup.), F. 68v, Lib. III. α', «... διαδίδοται τις δύναμις από τών ουρανίων επί τά επίγεια». (Βλ. CCAG. t. V, I, σ. 152, 19 κέ.).

3. Βλ. σ. 76-84. Πρόκειται για ζωδιολόγιο και όχι για ώροσκοπιο. Πρβλ. άνάλογο στόν Cod. Athen. 211 τού 17ου αι., δημοσ. στόν CCAG. t. X, σ. 228 κέ. (Zodiologium), καθώς και excerpta ex codice 25 (Bibl. Soc. Hist. 210), δημ. ό.π., σ. 211 κέ. (Zodiologium) κλπ.

4. Κάθε ένα από τά ζώδια καταλαμβάνει στην ούράνια σφαίρα ή καλύτερα στην έκλειπτική διάστημα 30°. Διάστημα 10° από τις 30° τού ζωδίου είναι καταταγμένο σ' έναν πλανήτη, πού, όταν περνάει από αυτό, άσκει μεγάλη επίδραση στα επίγεια πράγματα. Τό διά-

ὁ πλανήτης ἐκείνη τὴν ὥρα. Ἐδῶ ἔχουν τὴν ἀρχὴ τους τὰ διάφορα ὠροσκόπια, πού ὅμως δὲν πρέπει νὰ συγχέονται μὲ τὰ ζωδιολόγια. Ὁροσκόπιο σήμαινε ἀρχικὰ τὸ σημεῖο τῆς ἀνατολῆς τῆς ἐκλειπτικῆς τῆ στιγμῆ (ὥρα) τῆς γέννησης ἑνὸς ἀνθρώπου. Μὲ τὴν πλατιὰ ὅμως καὶ πιδὸ συχνὴ σημασία τῆς λέξεως ὠροσκόπιο εἶναι ἡ σχηματικὴ εἰκόνα πού δείχνει τὴν ὑποτιθέμενη ἐπενέργεια ὄλων τῶν πλανητῶν, ἀστερισμῶν κλπ. κατὰ τὴν ὥρα τῆς γέννησης ἑνὸς ἀνθρώπου ἢ τῆς ἀρχῆς μιᾶς ἐπιχειρήσεως¹. Γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ ὠροσκοπίου² ἑνὸς ἀνθρώπου εἶναι ἀπαραίτητη καὶ ἡ ὥρα τῆς γέννησός του³, ἐνῶ γιὰ τὸ ζωδιολόγιο λαμβάνεται ὑπόψη μόνον τὸ ζῶδιο πού ἀντιστοιχεῖ στοῦ μῆνα κατὰ τὸν ὁποῖο γεννήθηκε κάποιος. Ὡστόσο καὶ στίς δυὸ περιπτώσεις πρόκειται γιὰ ἕνα εἶδος ἀστρολογικῆς μαντείας⁴.

Ἐνα μέρος τῆς γραπτῆς ἀστρολογικῆς παράδοσης, πού σχετίζεται μὲ τὰ ὠροσκόπια καὶ ζωδιολόγια, πῆρε στὰ χρόνια μας ἄλλη μορφή καὶ χαρακτηρὰ καὶ ἔγινε περισσότερο γνωστὸ στοῦ εὐρὺ κοινῷ, ἰδίως μετὰ τὴν ὑποχώρηση τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ. Οἱ «καζαμίες», μὲ ἡμερολόγια καὶ ἐορτολόγια, μὲ μετεωρο-

στημα αὐτὸ τῶν δέκα μοιρῶν λέγεται δεκανός. Βλ. Seligmann, ὅ.π., σ. 294. Γιὰ τοὺς δεκανοὺς βλ. ἀκόμα Th. Hopfner, Griechisch - ägyptischer Offenbarungszauber. Seine Methoden. (Studien zur Palaeographie und Papyruskunde, 21,23), Bd I (Leipzig 1921), §155, σ. 36, ὅπου καὶ σχετικὰ χωρία συγγραφεῶν ἀστρολ. πραγματειῶν. Πρβλ. καὶ Cod. Neap. 19. II. C. 33, olim 34 τοῦ 15ου αἰ. (CCAG. t. IV, σ. 153, 5 κέ.): «Δεκανῶ ἀ Κρισῶ ποιεῖ κινδύνους καὶ ἐπιβουλὰς καὶ ρεύματα ἐν δὲ τῶ β' πλουσίους καὶ ἐνδόξους ποιεῖ, ὁ δὲ γεννηθεὶς ταχυθάνατος ἔσται...». Ἡ διάκριση τῆς ἐκλειπτικῆς σὲ 36 δεκανοὺς εἶναι παλιότερη ἀπὸ τὴ διάκριση σὲ 12 ζῶδια καὶ ἀνάγεται στοὺς ἀρχαίους Αἰγυπτίους. Βλ. Biedermann, ὅ.π., λ. Zodiakus, σ. 353. Ἐναν ἐνδιαφέροντα κατάλογο μὲ ὀνόματα τῶν δεκανῶν σύμφωνα μὲ διάφορες πηγές βρῖσκουμε στὴν ἐκδοση τοῦ ἔργου τοῦ Agrippa ab Nettesheim, De occulta philosophia, ἀπὸ τὸν K. A. Nowotny, Graz 1967, σ. 437-440 καὶ κυρίως σ. 439-440. Γιὰ αἰγυπτιακὰ ὀνόματα δεκανῶν σύμφωνα μὲ πηγές μὲ ἱερογλυφικὴ γραφὴ βλ. Hopfner, ὅ.π., § 627-628, σ. 159-160.

1. Βλ. Biedermann, ὅ.π., λ. Horoskop, σ. 162 καὶ Seligmann, ὅ.π. σ. 292.

2. Γιὰ τὸ πῶς συντάσσεται ἕνα ὠροσκόπιο βλ. Seligmann, ὅ.π., σ. 292-297 καὶ K. Δ. Τσαγγαλά, Λαογραφία. Λαϊκὴ Λατρεία. Μέρος Β': Μαγεία, Γιάννινα 1980, σ. 86-93.

3. Πρβλ. καὶ R. Beitzl, Wörterbuch der deutschen Volkskunde, 3. Aufl., Stuttgart 1974, λ. Horoskop, σ. 388.

4. Ἡ γραπτὴ ἀστρολ. παράδοση δὲν ἐξαντλεῖται βέβαια μὲ τὰ ὠροσκόπια καὶ ζωδιολόγια. Ὑπάρχουν ἀκόμα βροντολόγια καὶ σεισμολόγια, ἀριθμομαντείες καὶ ἄλλες μαντικὲς ἢ μαγικὲς πράξεις, πού ἔχουν ὡς βάση τὴν παράδοση αὐτὴ, ὅπως π.χ. ἀστρολογικὲς μαντεῖες γιὰ τὴν εὕρεση θησαυρῶν, γιὰ ἐρωτικὲς ὑποθέσεις, προγνωστικὰ ἀπὸ διάττοντες ἀστέρες ἢ ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση τοῦ οὐράνιου τόξου, διάφορες ἀστρολογικὲς διδασκαλίαι κλπ. Τὸ θέμα μας ὅμως περιορίζεται στὴν παράδοση τῶν ζωδιολογιῶν καὶ ὠροσκοπίων, τὰ ὁποῖα συνήθως συγχέονται στὰ νεώτερα χρόνια.

λογικές και άλλες προβλέψεις¹, αλλά και με ζωδιολόγια², είχαν μεγάλη κυκλοφορία κι αποτελούσαν τὸ πιὸ συχνό, ἂν ὄχι τὸ μοναδικό, ἀνάγνωσμα γιὰ κάθε ἀγροτικό σπίτι³, ιδιαίτερα πρὶν ἀπὸ τὴ διάδοση τοῦ ραδιοφώνου καὶ τῆς τηλεόρασης⁴, ἀλλὰ δὲν ἔπαψαν καὶ σήμερα νὰ κυκλοφοροῦν. Ἀνάλογα καλεντάρια κυκλοφοροῦν καὶ σὲ ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χῶρες. Τέτοιο εἶναι π.χ. τὸ γερμανικό «Nostradamus Kalender» (μὲ τὸ πορτραῖτο τοῦ ὀνομαστοῦ Γάλλου ἀστρολόγου M. Nostradamus, 1503-1566 μ.Χ., στὸ ἐξώφυλλο), ποῦ κυκλοφορεῖ σὲ ἕξι εὐρωπαϊκὲς χῶρες (Αὐστρία, Ἑλβετία, Ἰταλία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία) μὲ ζωδιολόγια, μετεωρολογικὲς καὶ ἀστρολογικὲς προβλέψεις, βασισμένες στὶς προφητεῖες τοῦ ἀστρολόγου αὐτοῦ, ὅπως τουλάχιστον σημειώνεται, οἱ ὁποῖες φτάνουν ὡς τὸ 3000 μ.Χ.⁵. Ἐφημερίδες ἄλλωστε καὶ μοντέρνα περιοδικὰ περιέχουν στῆλες μὲ τίς γνωστὲς ἐπικεφαλίδες «μυλοῦν τ' ἄστρα» ἢ «τὸ ὠροσκόπιό σας» κλπ.⁶, πράγμα ποῦ παρατηρεῖται καὶ σ' ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χῶρες. Οἱ στῆλες αὐτὲς βέβαια ἀνταποκρίνονται σὲ ἀπαιτήσεις ἐνὸς μεγάλου μέρους τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ⁷.

1. Συχνὰ περιλαμβάνουν καὶ ὄνειροκρίτη, συνταγὲς μαγειρικῆς καὶ ζαχαροπλαστικῆς, ὁδηγίες γιὰ φυτὰ καὶ βότανα, συμβουλὲς γιὰ γεωργικὲς καὶ κτηνοτροφικὲς ἐργασίες, παροιμίες διάφορες ἢ ἀρχαῖα ῥητά, κάποτε τοὺς ἄθλους τοῦ Ἑρακλῆ κλπ.

2. Τὰ ζωδιολόγια τῶν καζαμιῶν περιορίζονται στὸν προσδιορισμὸ τοῦ χαρακτήρα ἐκείνων ποῦ ἀνήκουν στὸ ἓνα ἢ στὸ ἄλλο ζῶδιο καὶ δὲν προχωροῦν σὲ προβλέψεις γιὰ τὸ μέλλον τους, ὅπως γίνεται στὰ ζωδιολόγια τῶν ἀστρολ. κειμένων, ὅπου προέχει ἡ πρόγνωση τοῦ μέλλοντος. Σὲ καζαμιὲς ὀρισμένων ἐκδοτικῶν οἰκῶν ἐπαναλαμβάνεται μάλιστα αὐτολεξεῖ γιὰ ὀρισμένα χρόνια ἢ «χαρακτηρολογία» ποῦ περιεῖχαν οἱ ἐκδόσεις τους προηγουμένων ἐτῶν.

3. Σχετικὰ καλεντάρια ἀποτελοῦσαν, μαζὶ μὲ τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τὰ προσευχητάρια, τὰ μοναδικὰ ἀναγνώσματα τῶν παλιῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν σὲ εὐρωπαϊκὲς χῶρες. Βλ. Beitzl, ὁ.π., σ. 424.

4. Τὰ μετεωρολογικὰ δελτία τῆς Ε.Μ.Υ. περιορίσαν τὴν κυκλοφορία τοῦ καζαμιά, ποῦ ἀγοραζόταν κυρίως γιὰ τίς προβλέψεις τοῦ καιροῦ. Γιὰ νὰ κερδίσει τὸ χαμένο ἔδαφος, ἐμπλουτίζεται ἀπὸ ὀρισμένους ἐκδότες μὲ ἐγκυκλοπαιδικὰ καὶ ἄλλα ἄρθρα καὶ τιτλοφορεῖται ἀνάλογα, ὅπως π.χ. «Ἐγκυκλοπαιδικὸς Καζαμιάς», ἢ σημειώνεται ὡς ὑπότιτλος «Ἐγκυκλοπαιδικὸν Ἡμερολόγιον» κ.τ.δ.

5. Ἀνάλογα ἀστρολογικὰ καλεντάρια κυκλοφοροῦσαν ἐπώνυμα καὶ παλιότερα στὴν Εὐρώπη. Ἀναφέρω ὡς παράδειγμα τὸ «Bartolemaei Sculteti... PROGNOSTICON über das Jahr nach Christi Geburt 1604», ὅπου μεταξύ ἄλλων βρίσκουμε σχετικὰ μὲ ἐκλείψεις, μὲ τὴν ἐξουσία τῶν διαφορῶν πλανητῶν, προβλέψεις γιὰ ἀσθένειες, γιὰ πολέμους, γιὰ καιρικὲς συνθήκες, καρποφορίες κ.τ.δ. (Βλ. Biederma n, ὁ.π., σ. 48). Μεγάλη διάδοση εἶχε στὴ Γερμανία καὶ στὴ Σουηδία ἡ Bauernpraktik (πρώτη ἐκδοση 1508), ἐνῶ τὸ καλεντάριο «Der Hundertjährige Kalender» ὑπάρχει σ' ὅλα τὰ αὐστριακὰ καὶ γερμανικὰ βιβλιοπωλεῖα ἀκόμα καὶ σήμερα. Βλ. Beitzl, ὁ.π., σ. 424.

6. Σὲ κάποιον μάλιστα — ἴσως γιὰ πρωτοτυπία — δημοσιεύονται καὶ προγνώστικα μὲ βάση κινεζικό ζωδιακό κύκλο καὶ ὠροσκόπιο, παρατίθεται ὅμως καὶ τὸ «δυτικό ὠροσκόπιο» στὴν ἴδια σελίδα.

7. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητο ὅτι στὴ Γερμανία, ιδιαίτερα μετὰ τὸ 1945, κινδύνεψε νὰ

Μὲ τὴν ἀναβίωση τῆς ἀστρολογίας στὴν ἐποχὴ μας ἔχουν σχέση οἱ ἄλλε-
πᾶλληλες ἐκδόσεις ἐκλαϊκευμένων ἀστρολογικῶν βιβλίων σὲ διάφορες γλῶσ-
σες μὲ ἀπήχηση στὸ εὐρὺ κοινό¹, οἱ τηλεοπτικὲς ἐκπομπὲς μὲ ἀστρολογικὸ
περιεχόμενο σὲ πολλὲς χῶρες καὶ ἡ αὐξηση τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ ἀριθμοῦ
τῶν ἐπαγγελματιῶν ἀστρολόγων - medium (ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὶς πολυάριθ-
μες ἀγγελίες στὶς ἐφημερίδες καὶ στὰ περιοδικά). Οἱ ἀστρολόγοι αὐτοὶ παρου-
σιάζονται ὡς κάτοχοι σοβαρῶν διπλωμάτων² καὶ ἐκμεταλλεύονται τοὺς πελά-
τες τους, ἐνῶ ἄλλοι ἀρθρογραφοῦν στὶς ἐφημερίδες καὶ στὰ περιοδικά, προτρέ-
ποντας τοὺς ἀναγνώστες νὰ ρυθμίζουν τῆ ζωὴ τους μὲ βάση τὶς ἀστρολογικὲς
τους προβλέψεις³. Ἀστρολόγοι καὶ μάγοι ἄλλωστε μπαίνουν καὶ σήμερα στὴν
ὕπηρεσία τῆς πολιτικῆς⁴ — ἀνάλογα φαινόμενα παρατηροῦνται τὸ Μεσαίωνα⁵ —
ἐνῶ μὲ βάση τὶς ἀστρολογικὲς προβλέψεις παίρνονται ἴσως κάποτε καὶ σοβα-
ρὲς ἀποφάσεις μὲ διεθνὴ ἀπήχηση⁶. Συχνὰ ἄλλωστε ἀκόμα καὶ μορφωμένοι ἀν-

σταματήσει ἡ κυκλοφορία ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν ποὺ δὲν περιεῖχαν ὄροσκοπία. Βλ.
Beitl, ὅ.π., λ. Horoskop, σ. 388. Λειτουργεῖ καὶ στὴν περίπτωση αὐτῆ ὁ νόμος τῆς
ζήτησης καὶ προσφορᾶς, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ σχετικὴ ὁμολογία ἐφημερίδας, κατὰ τὴν
ὁποία «... ἐπειδὴ, ἀπὸ τῆ μιὰ γωνιά τῆς γῆς ὡς τὴν ἄλλη, αὐξήθηκαν τὰ ἄτομα ποὺ συχνὰ
καθορίζουν τὴ ζωὴ τους ἀνάλογα μὲ τὶς στῆλες τῶν ὄροσκοπιῶν, «ΤΑ ΝΕΑ» ἀπὸ σήμερα
θὰ δημοσιεύουν τὰ προβλεπόμενα νὰ συμβοῦν τὸ 1980». Βλ. «Τὰ Νέα» τῆς 10.12.79, σ.
7, ἄρθρο: *Πιστεῦτε, δὲν πιστεῦτε, ... αὐτὰ λένε τ' ἄστρα. Ἔτος 1980 χρονιά κλειδί...*

1. Ὅρισμένα μάλιστα ἔχουν γίνεи «μπέστ σέλλερς», ὅπως π.χ. τὰ δυὸ βιβλία τῆς Ἀ-
μερικανίδας Λίντα Γκούντμαν, «Ζώδια ἀγάπης» καὶ «Ζώδια τοῦ ἡλίου». Βλ. ἐφημ. «Τὰ
Νέα» τῆς 20. 9. 1979, σ. 7, ἄρθρο: *Φτιάξτε μόνοι σας τὸ ὄροσκοπιό σας.*

2. Πρβλ. ὅμως στὴν ἐφημ. «Τὸ Βῆμα» τῆς 4.11.79, σ. 5: «Ἔτσι μὲ 50-100.000
δρχ. ἡ Ἐταιρεία ἐξασφαλίζει σ' αὐτὸν (δηλ. τὸ μάγο, ἀστρολόγο κλπ.) ἓνα χαρτί κι ἀπ'
ἐκεῖ καὶ πέρα ὁ δρόμος εἶναι ἀνοιχτός». Πρβλ. καὶ «Τὰ Νέα» τῆς 28. 12. 1979, σ. 4, ἄρ-
θρο: *Πωλοῦνται διπλώματα γιὰ... «μέντιουμ».*

3. Βλ. ἐφημ. «Τὰ Νέα» τῆς 20ης καὶ 21ης Σεπτ. 1979 στὶς σ. 7 καὶ 11 ἀντίστοιχα καὶ
τῆς 9ης Δεκ. 1979, σ. 22, ἄρθρο: *Διαλέξτε τὰ δῶρα σας κοιτάζοντας τ' ἀστέρια... Βρεῖτε
τὶ ταιριάζει στοὺς δικούς σας καὶ τὶ στὸν ἑαυτό σας μὲ βάση τὸ ὄροσκοπίο τοῦ καθενός.*

4. Ἔτσι στὴν Ἀγγλία π.χ. λίγο πρὶν ἀπὸ τὶς ἐκλογὲς τοῦ 1979 ἐπιχειροῦν μὲ τὴ βο-
ήθεια τῆς ἀστρολογίας καὶ τῆς νεκρομαντείας νὰ ἐπηρεάσουν τὴν κοινὴ γνώμη. Βλ. ἐφημ.
«Τὸ Βῆμα» τῆς 4.5. 1979, σ. 1, ἄρθρο: *Δημοσκοπήσεις, στοιχήματα καὶ ἀστρολόγοι προ-
βλέπουν νίκη γιὰ τοὺς Συντηρητικούς.*

5. Ἡ Αἰκατερινὴ τῶν Μεδίκων π.χ. εἶχε στὴν αὐλὴ τῆς ἀστρολόγους κι ἀνάμεσά τους
μάλιστα τὸν καθολικὸ ἀρχιεπίσκοπο Lucas Gauricus (1475-1558), ἀστρολόγο καὶ κατο-
πτρομάντη, ποὺ ἔκανε προβλέψεις γιὰ ζητήματα διαδοχῆς (βλ. Carl Kiese wet-
ter, Faust in der Geschichte und Tradition, Leipzig 1893, σ. 39), ἐνῶ τὸ 1556 κάλε-
σε στὴν αὐλὴ τῆς καὶ τὸν περίφημο τότε ἀστρολόγο-γιατρὸ Μ. Nostradamus, γιὰ νὰ προ-
βλέψει τὸ μέλλον τῶν τριῶν γιῶν τῆς στὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς. Βλ. Seligmann,
ὅ.π., σ. 253-254. Βλ. καὶ Κ. Δ. Τ σ α γ α λ ᾶ, τὸ ἀνακάλυμα νεκρῶν..., σ. 273-274, ἐπί-
σης σ. 276, σημ. 44 γιὰ αὐλικούς μάντεις βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

6. Πρβλ. ἐφημ. «Τὸ Βῆμα» τῆς 4.11.1979, σ. 24, ἄρθρο: «Ὅταν τ' ἄστρα μιλοῦν τὸ

θρωποι, ιδιαίτερα γυναίκες, ασχολοῦνται με ὠροσκοπία καὶ ζώδια καὶ φοροῦν σχετικὰ σύμβολα σὲ περιλαίμια, βραχιόλια κλπ. Χαρακτηριστικὸ μάλιστα τῆς μεγάλης σημασίας ποὺ ἀποδίδεται στὶς ἀστρολογικὲς προβλέψεις εἶναι καὶ τὸ γεγονός τῆς ἐπινόησης τελευταῖα στὴν Ἀμερικὴ ἐνὸς ἡλεκτρονικοῦ μηχανήματος («κομπιούτερ ἀστρολογίας») μετὰ τὸ ὄνομα «Zodiac» γιὰ τὴν αὐτόματη προετοιμασία προσωπικῶν ὠροσκοπιῶν¹. Ἔτσι ἡ ἀστρολογικὴ παράδοση ἀλλάξε λειτουργία στὰ χρόνια μας, (ἔγινε μάλιστα ὡς ἓνα σημεῖο ἀκατανάλωτο ἀγαθὸ) καὶ ἐξελίχθηκε σὲ κοινωνικὸ πρόβλημα, προκαλώντας κάποτε τὶς ἀντιδράσεις τῶν ὀρθολογιστῶν στὴν Ἑλλάδα² καὶ στὸ ἐξωτερικόν³, οἱ ὁποῖες ὁμως δὲν ἔχουν σχεδὸν καμιὰ ἀπήχηση ἰδιαίτερα στὸ εὐρὺ κοινόν.

Ἡ ἀναβίωση τῆς ἀστρολογίας συνδέεται μετὰ τὴν ἔξαρση τῆς μαγικῆς σκέψης καὶ τοῦ μυστικισμοῦ στὰ μεταπολεμικὰ χρόνια, ἡ ὁποία ὀφείλεται στὸ ἀνθρώπινο ἄγχος γιὰ τὴν ἐπιβίωση, δημιουργημὰ κυρίως τῶν μεταπολεμικῶν ἐξελίξεων. Πρόκειται στὴν οὐσία γιὰ μιὰ προσπάθεια φυγῆς ἀπὸ τὴ σκληρὴ πραγματικότητά τῆς ἐποχῆς μας⁴.

Τὰ φαινόμενα αὐτὰ παρουσιάζουν ὄχι μόνον θρησκευτικὸ - λαογραφικόν, ἀλλὰ καὶ κοινωνιολογικὸ ἐνδιαφέρον. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἀκόμα ἡ σύγκριση τῶν σημερινῶν ἀστρολόγων μετὰ τοὺς ἀστρολόγους τοῦ Μεσαίωνα, οἱ ὁποῖοι εἶχαν σπουδαία κοινωνικὴ θέση καὶ μορφωσὴ⁵ γιὰ τὴν ἐποχὴ τους, ὅ-

πετρέλαιο ἀκριβαίνει». Σύμφωνα μετὰ τὸ ἄρθρο αὐτὸ: «ὁ σείχης Γιαμανὶ χαράζει τὴν πολιτικὴν του κοιτάζοντας τὸν οὐρανόν». Πρβλ. ἀνάλογες παρατηρήσεις τοῦ Ν. Χιωνιάτη γιὰ τοὺς αὐτοκράτορες τῆς ἐποχῆς του (δυναστεία τῶν Ἀγγέλων), οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὸ συγγραφέα, δὲν ἔκαναν οὔτε βῆμα χωρὶς νὰ λάβουν σοβαρὰ ὑπόψη τὴ θέση τῶν ἀστρον. Βλ. Ν. Χιωνιάτη 530, 53-55 (van Dieten) καὶ H u n g e r, ὅ.π., σ. 243.

1. Βλ. ἐφημ. «Τὸ Βῆμα» τῆς 24.5.1979, σ. 3, ἄρθρο: Ὁ ἡλεκτρονικὸς ἀστρολόγος.

2. Πρβλ. ἐφημ. «Τὸ Βῆμα» τῆς 25ης Φεβρ. 1979, σ. 17, ἄρθρο: Ἀστρολόγοι καὶ τσαγκαλάτοι κέρδισαν τὴν κοινὴ γνώμη. Πρβλ. ἀκόμα στὴν ἴδια ἐφημ. τῆς 4 Νοεμβρίου 1979, σ. 15, ἄρθρο: Ἀνθεὶ σ' ὄλη τὴν Ἀθήνα τὸ ἐμπόριο τῆς ἐλλείδας. Κάθε πολυκατοικία καὶ μέντιοι, κάθε γειτονιὰ καὶ ἀστρολόγος.

3. Τὸ 1975 στὴν Ἀμερικὴ 186 ἐπιστήμονες — ἀνάμεσά τους καὶ ἀρκετοὶ κάτοχοι τοῦ βραβείου Νόμπελ — δημοσιεύουν κοινὴ ἐπιστολὴ «ἐκφράζοντας τὴ λύπη τους γιὰ τὴν ὁλοένα μεγαλύτερη σαγήνη ποὺ ἀσκεῖ στους Ἀμερικανούς ἡ ἀστρολογία καὶ χαρακτηρίζοντας αὐτὸ τὸ φαινόμενο ὡς σημάδι τοῦ καλπάζοντος παραλογισμοῦ». Ἐντούτοις «δυσὸ χρόνια ἀργότερα σφηνομέτρηση τῆς κοινῆς γνώμης ἔδειξε ὅτι 30 ἑκατομμύρια Ἀμερικανοὶ «πιστεύουν» στὴν ἀστρολογία». Βλ. ἐφημ. «Τὸ Βῆμα» τῆς 18ης Νοεμβ. 1979, σ. 23, ἄρθρο: Ἡ ἐπιστήμη συνεχίζει τὴ μάχη ἐναντίον τῆς ἀστρολογίας (Theodore Roszak).

4. Πρβλ. καὶ ἀνάλογες παρατηρήσεις τοῦ H u n g e r (ὅ.π., σ. 222) γιὰ τὴν ἀστρολογία στοὺς πρώτους βυζαντινοὺς χρόνους.

5. Ἡ ἀστρολογία θεωροῦνταν τὸ Μεσαίωνα, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα, σοβαρὴ ἐπιστήμη, ἐνὼ σύμφωνα μετὰ μιὰ ἀποψη ἀστρολ. κειμένου εἶναι ἀνώτερη καὶ ἀπὸ τὴν ἱατρικὴ. (Πρβλ. Cod. Angelicus 29 (C. 4,8), F. 69 ε', στὸν CCA.G. t. V, I, σ. 153, 34 κέ.). Σπουδαῖοι γαστροὶ ἄλλωστε, ὅπως ὁ Michael Nostradamus ἢ Michel de Nostre-Dame, 1503-1566

πως σημειώσαμε πῶς πάνω, καὶ πρῶτοι ἐκεῖνοι πίστευαν στὴν ἀστρολογία, τὴν ὁποία ὑπηρετοῦσαν μὲ ἐπιστημονικὸ ζῆλο, γράφοντας ἀστρολογικὲς πραγματεῖες καὶ προβλέψεις, συντάσσοντας ὠροσκοπία κλπ.

Οἱ σημερινοὶ ἀστρολόγοι μποροῦν νὰ διακριθῶν σὲ δυὸ κοινωνικὲς ομάδες. Στὴν πρώτη ἀνήκουν κυρίως γυναῖκες μὲ μιὰ στοιχειώδη μόρφωση, οἱ ὁποῖες, ἐνῶ στὴν οὐσία ἀγνοοῦν τὴ γραπτὴ ἀστρολογικὴ παράδοση καὶ τὶς διδασκαλίες τῆς, αὐτοαποκαλοῦνται ἀστρολόγοι - medium στὶς διαφημιστικὲς ἀγγελίες σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ. Οἱ ἴδιες δὲν πιστεῦουν στὶς ἀστρολογικὲς προβλέψεις ποὺ ἐτοιμάζουν γιὰ τοὺς πελάτες τους, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν κυρίως πάλι στὸ ἴδιο φύλο. Ἰσχυρίζονται ἀκόμα ὅτι «λύνουν μάγια» καὶ ὅτι διαθέτουν ὑπνωτιστικὲς, τηλεπαθητικὲς καὶ ἄλλες ἰκανότητες, συνδυάζοντας ἔτσι τὴν ἀστρολογία μὲ τὴν παραψυχολογία. Στὴ δευτέρη κατηγορία ἀνήκουν οἱ ἐλάχιστοι ἀστρολόγοι (ἄντρες ἢ γυναῖκες) μὲ κάποια μόρφωση, οἱ ὁποῖοι σπούδασαν, ὅπως ἀναφέρεται σὲ βιογραφικὰ τους σημειώματα, τὴν ἀστρολογία σὲ ἀστρολογικὲς σχολὲς τῆς Ἀγγλίας ἢ τῆς Ἀμερικῆς¹ καὶ εἶναι τώρα συνεργάτες ἐφημερίδων ἢ περιοδικῶν γιὰ τὴ γνωστὴ στήλη τῶν ὠροσκοπιῶν ἢ γιὰ σχετικὰ ἀστρολογικὰ ἄρθρα. Πάντως ἡ παράδοση τῶν ἀστρολόγων, ἔστω καὶ μὲ διαφορετικὴ λειτουργία, συνεχίζεται κυρίως στὰ μεγάλα ἀστικὰ κέντρα (πρόκειται γιὰ φαινόμενο κυρίως ἀστικό), ἀλλὰ καὶ σὲ ἐπαρχιακὲς πόλεις. Δὲν πρόκειται ὅμως καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ γιὰ λαϊκὴ ἀστρολογία, ἀλλὰ γιὰ μιὰ ἄλλη μορφή κάποιας λόγιας ἀστρολογικῆς παράδοσης ἢ καλύτερα γιὰ ἕναν ἀπόηχο ἐκείνης χωρὶς τὸ περιεχόμενό τῆς. Ἐνεργητικοὶ φορεῖς τῆς εἶναι κυρίως οἱ δυὸ κοινωνικὲς ομάδες, ποὺ ἀναφέραμε, τῶν ἐπαγγελματιῶν ἀστρολόγων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὀρισμένοι ἀπασχολοῦν κάποτε καὶ τὶς ἀστυνομικὲς

(βλ. Bieder mann, ὁ.π., λ. Nostradamus, σ. 240-242, καὶ Selig mann, ὁ.π., σ. 252-256) καὶ ὁ Theophrastus Philippus Paracelsus 1493-1541 περ. (βλ. Bieder mann, ὁ.π., λ. Paracelsus, σ. 248-251 καὶ Selig mann, ὁ.π., σ. 248-252), ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν ἀστρολογία, τὴν ὁποία οὔτε ὁ περίφημος ἀστρονόμος Κέπλερ (Johannes Kepler, 1571-1630), ὅπως παρατηρήσαμε πῶς πάνω, ἀπαρνήθηκε τελείως (Bieder mann, ὁ.π., λ. Kep (p)ler, σ. 179-180). Ἄλλωστε ἀστρολογία καὶ ἀστρονομία εἶναι ἀκόμα τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἕννοιες ταυτῶσμες καὶ μάλιστα τὴν ἐποχὴ τοῦ Barock (1600-1730 περίπου) γίνεται εὐκρινὴς διάκριση ἀνάμεσά τους. (Bieder mann, ὁ.π., λ. astronomus, σ. 51). (Διάκριση τῆς ἀστρονομίας ἀπὸ τὴν ἀστρολογία ἐπιχειρεῖ στὶς ἀρχὲς τοῦ 13ου αἰ. ὁ Νικηφόρος Βλεμμύδης στὴν αὐτοβιογραφία του. Βλ. Hung er, ὁ.π., σ. 243. Παραπέμπει στὸ: Nicephoroi Blemmydae Curriculum vitae et carmina, ed. A. Heisenberg, Leipzig 1896, 4-5). Τὸν ἕρο ἀστρονομία ἀντὶ ἀστρολογία βρισκόμε ἀλλωστε καὶ σὲ ἀστρολογικὰ κείμενα. Πρβλ. Cod. Vatic. Gr. 1059 τοῦ 15ου αἰ. (CCAG. t. V, III, σ. 139, 27 κ.ε.: Ἐστρονομία ἐστὶν ἐπιστήμη περὶ τὰ οὐράνια σώματα καταγνωμένη...

1. Πρβλ. ἐφημ. «Τὰ Νέα» τῆς 10. 12. 1979, σ. 7 (σχετικὸ ἄρθρο), καθὼς καὶ παράρτημα τοῦ περιοδ. «Φαντάζιο» (1979) μὲ τίτλο «Ἀστρολογία» 1, σ. 2.

ἀρχές¹. Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι η πίστη σε ώροσκόπια και ζωδιολογία χαρακτηρίζει σήμερα όρισμένες κοινωνικές ομάδες και ιδιαίτερα τους κάτοχους μιᾶς κατώτερης ἢ μέσης, σπανιότερα ανώτερης μόρφωσης, ενώ στους ἀγράμματος είναι ἄγνωστη ἀκόμα και ἡ ὕπαρξη τῆς γραπτῆς ἀστρολογικῆς παράδοσης. Ἡ τελευταία μπορεῖ βέβαια νὰ ἔχει στοιχεῖα λαϊκά, νὰ εἶναι περισσότερο ἢ λιγότερο ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν προφορικῆ-λαϊκῆ (καὶ τὸ ἀντίθετο ἄλλωστε μπορεῖ νὰ συμβαίνει)², δὲν εἶναι όμως καὶ δὲ μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ καθαρὰ λαϊκῆ παράδοση. Πρόκειται γιὰ μιὰ λόγια ἢ ἡμιλόγια παράδοση.

Τὰ λίγα σὲ σχέση μὲ τὴν πλούσια γραπτὴ παράδοση ἀστρολογικὰ στοιχεῖα τῆς προφορικῆς παράδοσης ὑπάρχουν διάχυτα σὲ λαϊκὲς δοξασίες καὶ ἐκδηλώσεις (μαντεία, μαγεία, λαϊκὴ ἰατρικὴ, λαϊκὴ μετεωρολογία κλπ.) καὶ ἀναφέρονται συχνὰ στὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη (τὶς φάσεις, ἐκλείψεις τοὺς κλπ.). Σὲ μαντικὲς καὶ μαγικὲς πράξεις π.χ. λαμβάνονται ὑπόψη ἡ θέση τοῦ ἡλίου καὶ οἱ φάσεις τῆς σελήνης. Ὡς κατάλληλος χρόνος γιὰ τὴ μαντικὴ ἢ μαγικὴ τελετουργία ὀρίζεται ἡ ἀνατολὴ ἢ ἡ δύση τοῦ ἡλίου ἢ τὸ μεσουράνημά του ἢ τὰ μεσάνυχτα³, συχνὰ ἢ πανσέληνος⁴ κλπ. Ἄλλωστε ἡ ἔκθεση τῶν ὀργάνων τῆς μαντείας ἢ μαγείας στὰ ἄστρα⁵, γνωστὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἐθιμικὴ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ γραπτὴ μαντικὴ καὶ μαγικὴ παράδοση (ἀπὸ μαγικούς παπύρους καὶ σολομωνικὲς), καθὼς καὶ ὀρισμένες προϋποθέσεις ἀπαραίτητες, σύμφωνα μὲ τὴ λαϊκὴ ἀντίληψη, γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς μαντικῆς ἢ μαγικῆς πράξης, ὅπως π.χ. ὅτι πρέπει νὰ εἶναι καθαρὸς ὁ οὐρανὸς τὴν ὥρα τῆς τελετουργίας — καὶ αὐτὸ βέβαια γιὰ νὰ μὴν παρεμποδίζεται ἡ ἐπίδραση τῶν ἀστρῶν πάνω στὸ μάντη — μάγο καὶ στὰ ὄργανα ποὺ αὐτὸς χρησιμοποιεῖ, ἀλλὰ καὶ στὴν ὅλη τελετουργία⁶ —, ὀφείλονται σὲ παλιὰ λαϊκὴ πίστη, ποὺ ἐπέζησε ὡς σήμερα, ὅτι τὰ ἄστρα ὄχι μόνο διαθέτουν μαγικὲς ιδιότητες, ἀλλὰ εἶναι καὶ γινῶστες τοῦ μέλλοντος καὶ ὅτι τὴ γνώση τοὺς αὐτῆ καὶ τὶς μαγικὲς τοὺς δυνάμεις μεταδίδουν καὶ στὰ ὄργανα τῆς μαγείας ἢ μαντείας⁷. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ἀπαιτεῖται κάποτε νὰ τε-

1. Πρβλ. ἐφημ. «Τὸ Βῆμα» τῆς 6.11.1979, σ. 6: «Θεραπεία πονοκεφάλου ἀπὸ «μάγο» μὲ ...βιασμό. Τὸ πάθημα 20χρονης παντρεμένης» καὶ τῆς 12.2.1980, σ.10 : «Στὸ φρέσκο ὁ «Αἰγύπτιος» μάγος τῆς Ἐάνθης».

2. Πρβλ. Κ. Δ. Τσαγγαλά, Τὸ ἀνακάλυμμα νεκρῶν..., σ. 295 κέ.: Ἡ σχέση τῆς ἐθιμικῆς μὲ τὴ γραπτὴ μαντικὴ παράδοση, κυρίως σ. 296. Πρβλ. ἐπίσης Ν. Πολίτη, ὅ.π., σ. 556 γιὰ τὴν ἐπίδραση τῶν μαγικῶν βιβλίων «εἰς τὴν διάπλασιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς δεισιδαμονίας ἐν Ἑλλάδι».

3. Βλ. Κ. Δ. Τσαγγαλά, ὅ.π., σ. 131-132.

4. ὅ.π., σ. 218, ιζ'.

5. ὅ.π., σ. 219, ιθ'.

6. ὅ.π., σ. 219, ιη'.

7. ὅ.π., σ. 219, ιθ', IV.

λεῖται ἢ μαντικὴ ἢ μαγικὴ πράξις σὲ τόπο ψηλὸ (ταράτσα, στέγη), γιὰ νὰ εἶναι δηλαδὴ πιὸ κοντὰ στὰ οὐράνια σώματα ὁ μάγος-μάντης, γιὰ τὴν ἐξασφάλιση μιᾶς ἀμεσότερης «ἀπορροίας» τους πάνω στὸν ἴδιο καὶ στὰ ὄργανα ποὺ χρησιμοποιεῖ¹. Εἶναι γνωστὲς ἄλλωστε οἱ μετεωρολογικὲς προβλέψεις μὲ βάση τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη, τὸ χρῶμα τους, τὴν καθαρότητά τους, καθὼς καὶ ἄλλες προβλέψεις γιὰ πολέμους καὶ καταστροφές μὲ βάση τὶς ἐκλείψεις τῶν δύο αὐτῶν οὐράνιων σωμάτων². Πρόκειται γιὰ ἀστρολογικὲς μαντεῖες τῆς προφορικῆς παράδοσης.

1. δ.π., σ. 220, κ'.

2. Βλ. καὶ Κ. Δ. Τσαγγαλιᾶ, Λαογραφία. Λαϊκὴ Λατρεία. Μῆρος Β': Μαγεία, Γιάννινα 1980, σ. 98-101.